

Вікторія Кондрашова (Мелітополь)

Голокост у Запорізькому краї

(тези доповіді)

На окупованій території України спочатку було встановлено владу військової адміністрації — ортскомендатури (міські комендатури) і фельдкомендатури (районні комендатури). Протягом серпня–вересня військова адміністрація передала управління тилловими районами до рук цивільної адміністрації.

У містах і селах створювались місцеві органи влади — управи, поряд з якими функціонували й адміністративно-військові установи: штаткомісаріат м. Запоріжжя, німецька польова жандармерія м. Мелітополя і т. ін. Усі німецькі установи були причетні до знищення єврейського населення краю.

Проте більшу частину єврейського населення знищили зондеркоманди айнзатцгрупи D. Більшість євреїв Запорізької області було знищено восени 1941 — взимку 1941/42 рр. І лише частково страли відбулись у 1943–1944 рр.

Пояснити таку поспішність у знищенні євреїв можна кількома причинами:

1) Запорізька область з початку і до кінця її окупації німцями перебувала під юрисдикцією військової адміністрації, а не цивільної, що прискорювало процеси знищення; 2) масові вбивства єврейського населення прикривалися веденням збройної війни; 3) значного поширення набув колабораціонізм; 4) були створені спеціальні групи, першочерговим завданням яких було знищення єврейського населення, а також комуністів, яких ототожнювали з ними.

Слід підкреслити, що з початком каральних акцій суспільство розколося на тих, хто допомагав німцям, — колабораціоністів і тих, хто рятував їх, ризикуючи власним життям.

Особливості антиєврейської колаборації в Україні пояснювались віковою антиєврейською пропагандою та її реалізацією під час трьох хвиль єврейських погромів.

Люди, в яких з дитинства закладали стереотипи: «торгашеська натура», євреї — «відступники», «чужинці», які чули про антиєврейські погроми 80-х років XIX ст., брали участь у погромах 1905–1907 рр., громадянської війни, були морально та психологічно готові до співпраці і, скоріш за все, співпрацювали з німцями. Люди охоче вірили, що всі їхні біди від євреїв.

Колабораціонізм місцевого населення не можна пояснити лише традиційно закріпленим у побуті антисемітизмом і погромами початку XX ст. Там, де суспільна думка не була готова в морально-психологічному плані до знищення євреїв, німці проводили широку ідеологічну пропаганду.

Ця ідеологічна робота здійснювалась головним чином через газети. У системі радянської влади важливу роль відігравали органи масового впливу, і тому їх роль — пропаганда — не змінилась зі зміною однієї тоталітарної держави іншою. Авторитет, здобутий газетами за радянських часів, грав на руку німцям.

Вивчення газетних статей і публікацій, що видавалися під час окупації Запорізької області і нині зберігаються у Запорізькому обласному державному архіві та Мелітопольському державному краєзнавчому музеї, дає змогу висвітлити особливості Голокосту на цій території та пропагандистської моделі, реалізованої окупантами.

У матеріалах чітко простежується механізм організації цієї діяльності залежно від місцевої специфіки, а також роль місцевих колаборантів, надання переваги тим чи іншим антисемітським міфологемам у нашому краї.

Але у своєму ставленні до євреїв суспільство не було монолітним. Були люди, які рятували їх, ризикуючи власним життям.

Після закінчення страшної війни пройшло вже багато років, але осмислення подій Голокосту, історичні, філософські, психологічні, теологічні, правові його проблеми хвилюють нині все цивілізоване людство.

Ми вважаємо дуже важливим порушити питання: навіщо сьогодні необхідно вивчати Голокост? Адже важливо не просто зберегти пам'ять про події Катастрофи, але й передати її наступним поколінням, нам варто спробувати зрозуміти, чому це трапилося в європейській культурі, чому це трапилося з людьми взагалі!

Те, що сталося, є попередженням. Забути про це — то провина.